

Makale tarihçesi: Alındı: 28 Ağustos 2017

Göç(er) Edebiyatı Yazarı | *Söyleşen:* Yüksel Pazarkaya ile Söyleşi | Seda Taş[±]

Bu söyleşi, Yüksel Pazarkaya ile davetli konuşmacı olduğu 23-26 Ağustos 2017 tarihleri arasında Atina Harokopio Üniversitesi'nde düzenlenen 5. Göç Konferansı sırasında Dr Seda Taş tarafından gerçekleştirilmiştir (Bkz: www.migrationcenter.org).

Anahtar kelimeler: Yüksel Pazarkaya; göç; edebiyat; çeviri.

Seda Taş (S.T.) Liseyi bitirdikten sonra bir burs kapsamında Almanya'ya giderek kimya öğrenimi görmüş ve ardından doktoranızı Edebi Bilimler alanında yapmışsınız. Edebiyatla bağınız nasıl kuruldu?

Yüksel Pazarkaya (Y.P.) İzmir Namık Kemal Lisesi'nde edebiyat öğretmenim Fuat Edip Baksı'ydı. Onun ayrıca İzmir Radyosu'ndaki şiir sohbetlerini de merakla dinlerdim. Ama asıl İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun, Ankara Devlet Tiyatrosu'nun, İstanbul Opereti'nin, Küçük Sahne'nin İzmir turnelerindeki oyunlarını coşkuyla seyrederek, edebiyat alanına ilk gençliğimde bu kapılardan girdim.

Öğrenim için henüz 18 yaşıma gelmeden ilk kez evden ve sıladan gurbete düşünce, bunun da tepkisiyle oluşan duygusal ilk şiir denemelerine, karalamalarına yol açtı. Sonrası kesiksiz bir süreç olarak devam etti.

1959 yılında Stuttgart Üniversitesi'nde kimya öğrenimine başlar başlamaz, edebiyat bilimi, felsefe ve tiyatro derslerini araştırdım. Prof. Fritz Martini, Prof. Kaete Hamburger, Prof. Helmut Kreuzer'in edebiyat derslerini, Max Bense'nin felsefe ve estetik derslerini, ayrıca Müzik Yüksek Okulu'nda ünlü tiyatro bilimci ve eleştirmen Siegfried Melchinger'in tiyatro tarihi derslerini izledim. Kimyada diploma çalışmasını sürdürürken, Edebiyat Bilimleri Kürsüsü'nün yardımcı asistanlık önerisini aldım ve kabul ettim. Yol böylece çizilmiş oldu. Yüksek Kimya Mühendisi olarak diplomamı aldıktan sonra, kesintisiz olarak edebiyat ve felsefe öğrenimimi sürdürdüm.

S.T. Göçmen edebiyatın ilk dönem önde gelenlerinden isimlendensiniz ama göçmen edebiyatı kavramından çok hoşlanmadığınızı biliyoruz. Çeşitli sınıflandırmalar var, ancak nedir bu adlandırma karmaşası sizce?

[±] Yrd. Doç. Dr. Seda Taş, Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, Edirne, Türkiye. E-posta: stone.seda@gmail.com.

Y.P. Bu, hoşlanmamaktan çok, sürecin başlarında “konuk işçi edebiyatı”, “yabancı edebiyatı”, “göç ya da göçmen edebiyatı” kavramlarıyla yazarın belli bir çekmeceye konularak sınırlandırılmasına, hafifsenmesine karşı bir tepkiydi. Seksenli yıllarda “Literatur ist Literatur” (edebiyat edebiyattır) başlıklı bir makaleyle bu tavra karşı verdiğim tepki, bu tavırdan vazgeçilme sürecini de başlattı. Bugün bu tür adlandırmalar ve sınıflandırmalar aşılmış, yazın yapıtları genellikle yazınsal ölçütlerle değerlendirilir konuma gelmiş görünüyor. Bunda doğal olarak, Almanca yazan ikinci kuşak yazarlarımızın nitelikli yapıtları da etkili oldu.

S.T. 1977 yılında yazdığınız “Oturma İzni” adlı eseriniz bir başyapıt ve Almanya’ya giden Türk işçilerin yaşadığı güçlükleri ele alıyor. Ardından iki yıl sonra “Yaban Sıla Olur mu?” geliyor. Bu öykülerin yazılışından bahseder misiniz?

Y.P. Bu kısa öykülerin hemen hepsi yetmişli yılların başlarından itibaren Almanya’daki Türkler için günlük Türkçe yayınlar yapan Köln Radyosu (WDR) için yazıldı. Önce orada bir edebiyat ve sanatsever olan rahmetli Turhan Dikkaya tarafından okunarak yayımlandı. O yıllar Almanya’daki Türklerin tek haber kaynağı olan Köln Radyosu’ndaki yayın beklenmedik bir ilgi gördü. 1972 yılında yayınlanan ilk öykü üzerine dinleyicilerden yüzlerce mektup aldık.

1977 yılında da sevgili Necati Tosuner bu öykülerden bir bölümünü derleyerek “Oturma İzni” adıyla Derinlik Yayınları’nda kitaplaştırdı.

S.T. Ben Aranıyor adlı eseriniz çok etkileyici Yurdundan kopmuş ama başka bir yere de ait olamamış insan. Arada kalmışlık sanki, bir kimlik mücadelesi var. Bu eserinizin ve diğerlerinin kendi dünyanızdan izler bulundurduğu söylenebilir mi?

Y.P. Yazarın yaşantıları, yaşam deneyimleri, ama en başta doğrudan gözlemleri ve tanıklıkları yapıtlarının kurgusuna sızacaktır. Burada başkışı ilk kez okumuş bir insan. “Ben Aranıyor”un küçük ve büyük Orhan’ları arasındaki kimlik farkı ve büyük Orhan’ın geçmişe inerek kimlik arayışını, aynı zamanda yetmişli yıllar ve 12 Eylül süreci Türkiye’sinin, Türkiye toplumunun ve bir kentin, İzmir’in, kimlik haritası ve arayışı olarak kurguladım bu romanı. Yalnız Orhan yitirdiği kimliğini aramıyor, aynı zamanda toplum ve ülke de yitirdiği kimliğini arıyor.

S.T. Günay Güner, “Savrulanları” adlı romanınızı “çağın sancılarıyla dolu önemli bir yapıt” olarak tanımlıyor. Romanda göç öyküsünün yanında toplumsal eleştirisi de yer buluyor. Böyle bir kurgu nasıl oluştu?

Y.P. Bu romanın kurgusunda Almanya’ya göçle ilk ve ikinci kuşak insanların kültür değişimi ve kültür kemikleşmesi izleği, doğal olarak Türk toplumundaki kültür farklılıklarından kaynaklanıyor. Almanya’ya göç eden insan, bir kültür ortamından, o ortamının kendini saran havasını da birlikte getiriyor. Yeni ortama alışması, yeni yaşamda hal, davranış ve tavırları hep o kültürün etkisi altında oluşuyor. Dünyaya ve yaşama açık bir kültürle ya da kapalı bir kültürle yeni bir yere ve kültüre alışmak ve uyum sağlamak da farklı oluyor

doğallıkla. Sizin toplumsal eleştiri dediğiniz, yaşama ve dünyaya açıklık ve kapallıkla ilişkili kültür farkının sonucudur.

S.T. Köln Yunus Emre Enstitüsünde düzenlenen bir söyleşide göçmenler etrafında şekillenen Türk-Alman edebiyatının, Alman edebiyatının bir parçası haline geldiğinden bahsetmişsiniz. Bu süreçten bahsedebilir misiniz?

Y.P. Edebiyat, her şeyden önce bir dil olayıdır, dil sanatıdır. Bu açıdan, Almanca yazan ikinci ve üçüncü kuşak Türk kökenli yazarlar, günümüz Almanca edebiyatın bir parçası oluyorlar. Elbette aldıkları Türk kültüründen izler de vardır o yapıtlarda. Bilinçli ya da bilinçaltı Almanca yazılan yapıta işlenir o izler.

Bunun gibi, özellikle birinci kuşaktan anadillerinde Türkçe yazanların, örneğin Aras Ören'in yapıtları da, Almanya'daki yaşam deneyimlerini, Alman kültürünün izlerini istemese de taşır. En önemli etkileşim, Almanca yazanlarda Türk dili ve yazınının izleri, Türkçe yazanlarda da Almanca 'ya özgü dil ve deyiş özellikleri ister istemez metinlere siner. Ayrıca Almanca da, Türkçe de yazsalar, Türk kökenli yazarlar yeni izlekler, yeni imler ve imgeler, yeni dil hünerleri ile çağdaş Almanca yazını çeşitlendirir ve zenginleştirirler. Bu durum akli başında gerçek okurlar ve eleştirmenler, bilimciler tarafından epeydir kabul görmüş ve kanıtlanmış bir olgudur.

S.T. Türk edebiyatının, kültürünün ve yazarlarının Almanya'da tanınmasında, iki ülke arasında diyalogun artmasında bir Türk kültür elçisi olarak nitelendiriliyorsunuz. Şiir, öykü, roman, inceleme, makale, tiyatro, çocuk kitabı, antoloji, Milliyet ve Hürriyet'in Almanya baskılarında köşe yazarlığı... Bütün bunlar nasıl oluyor da bir araya geliyor?

Y.P. Okumak yazmak benim soluk alıp verdiğim, mutlu olduğum yaşam ortamım. Bu ortamı bana sağlayan eşim, ailem. Elinden kitap düşmeyen İnci Pazarkaya'nın bunda payı ölçülemez.

Ne
Açın derdi ekmek
Tokun derdi ne
Yoksulun derdi yokluk
Varsılın derdi ne
Tutsağın derdi özgürlük
Özgürün derdi ne
Gurbetçinin derdi sıra
Sılacının derdi ne
İşsiz derdi iş
İşçinin derdi ne
Okulsuzun derdi okul
Okullunun derdi ne
Yâr benim derdim

Yârin derdi ne?

S.T. Bu şiirinizi okuduğumda ne kadar az sözcükle ve dupduru bir dille, ne kadar çok şey anlattığınızı düşündüm. Şiir diğer yazın türlerine göre daha mı önceliklidir sizin için?

Y.P. Her yazarın yazma ediminin başlangıcı şiirle olmuştur genellikle, Yaşar Kemal, Aziz Nesin v.d. örneklerde olduğu gibi. Şiir ilk adımdır, ama ikinci adımı en zor olan yazın dalıdır. Yazın, söz sanatıdır. Şiir, söz sanatlarının en inceliği, en hüner gerektiren, en derişmiş dalıdır. Şiirden diğer yazın dallarına atlanır, ama diğer dallardan en ince, en yüksek dal olan şiire atlamak neredeyse olanaksızdır, dal eğilip kırılır ve atlayan pat diye yere düşer.

S.T. “Şiir yolda olmakla ilgilidir demişsiniz” bir keresinde. Neyi anlatmak istediniz, açıklar mısınız?

Y.P. Yol’un her iki anlamında. Yaşam yolunda insan bir göçerdir. Us perdesine, duygu perdesine bu yolda imler düşer, arada im sağanakları olur. İmleri imgeleştirmek süreci başlar... Behçet Necatigil ile dersem: “istif” sanatı başlar. Ona göre, şair dil bakkalıdır... Bu sonucu, bana bir defasında söylediği, şair olmasaydım, bakkal olurdu, sözünden eviriyorum.

S.T. Avrupa’da ilk Türkçe edebiyat ve sanat dergisi *Anadil*ı çıkardınız. Neden *Anadil*?

Y.P. ANADİL göç sürecinin ilk yazın dergisidir. 1980 – 1982 yılları arasında Stuttgart’ta iki ayda bir 13 sayı çıkarabildiğim *Anadil* dergisini bir gereksinim olarak çıkardım. Almanya’nın çeşitli kentlerinde yaşayan Türkçe ve Almanca yazan bizler için bir ortak ortam, bir buluşma ve iletişim ortamı hiç yoktu *Anadil* öncesinde. Orta sayfaları *Beispiele (Örnekler)* başlığı altında Almanca idi. İlgilenen Alman okura hem Almanya’da yaşayan yazarlardan, hem Türk edebiyatı temsilcilerinden Almanca ‘ya çevrilmiş örnekler...

Aras Ören, Güney Dal, Habib Bektaş ve diğer arkadaşlar, önerileri ve yazılarıyla destek oldular. Derginin Almanya içinden ve dışından (Japonya’ya kadar) beş yüzün üzerinde sürdürücüsü vardı. Ama redaksiyonundan, dizgisine, zarflanıp adreslenmesine ve pullanmasına kadar bütün işleri tek başıma yapmaya ancak iki yıl dayanabildim. Avuntum, *Anadil*’den sonra başka dergilerin de çıkması oldu.

S.T. Her iki dile de hâkimsiniz (Almanca ve Türkçe). Neden daha çok Türkçe yazıyorsunuz?

Y.P. Türkçe anadilim. Almancaya ise 18 yaşında doğdum. İlk 18 yılın eksikliğini bugüne değin duyuruyor Almanca bana. Yazın, bir dil sanatı. Daha çok önce Türkçe yazmak denli doğal bir şey olamaz. Almanya’da yaşıyor olmasaydım, Almanca yazmaya hiç yeltenmezdim. Ama yazar için yaşadığı toplum da belirleyici. Bu yüzden, bazen önce Almanca yazıyorum. Özellikle kuramsal yazılar, makale v.b. türden yazılar. Şiir, öykü dallarında doğrudan Almanca yazdığım metinler seyrek. Romanı ise, birkaç kez denedim. Yarım bıraktım... İçten bir dürtü gelirse, belki bir gün bitirmeye çalışırım.

Türkçe yazmak keyifli bir serüven, Almanca yazmak benim için bugün de keyifli bir serüven olmanın yanında bir arayış ve savaşım, boğuşma. Almanca'yı da doğuştan itibaren Türkçe ile birlikte öğrenmeyi, iki anadilli olmayı çok isterdim.

S.T. Yazarlığınızın yanı sıra, çevirmenliğinizle de tanınıyorsunuz. Çeviriye nasıl başladınız?

Y.P. Yazın benimle başlamıyor. Çağdaş yazarlarla iletişim önemli. Almanya'ya gelince, lisede edebiyatın büyük adları olarak öğrendiğim hiçbir yazarımızın Almanca'da, Almanya'da bilinmediğini yaşamak, soğuk düş etkisi yarattı. "İş başa düştü" çaresizliğiyle Alman arkadaşlardan da yardım ve destek görerek, şiirimizden çeviriler yapma ve yayınlama çabasına giriştim. Bu başlangıçta biraz da "cahil cüretiydi". Şair arkadaşım Helmut Mader ile birlikte Orhan Veli'yi çevirdik. 1966 yılında Suhrkamp tarafından yayımlanan iki dilli ilk Orhan Veli kitabı Almanca edebiyat ortamında olay oldu. 1985 yılında yayımlanan genişletilmiş ikinci Orhan Veli kitabı ise, eleştirmenlerce "En İyiler Listesi"nde birinci seçildi. Bu listeye giren başka Türk yazarını anımsamıyorum.

Çeviri benim için, en derin okuma yöntemi. Çeviri yoğun bir yazın deneyimi.

S.T. Çeviride yerleştirme ve yabancılaştırma gibi yöntemlerinin kullanımı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Y.P. Çeviride yerleştirme, hedef dile bir katkı sağlamaz. O dilin bilinen yazarlarına benzer bir sonuç ortaya çıkar. Oysa, yabancı dilin yazarının özgün özelliklerini kollamak, hedef dil yazınına yeni yollar, ufuklar açar. Ama yabancılaştırma dediğiniz yöntemle de, hedef dil okuruna girebileceği bir aralık kapı bırakmak, bir anahtar sunmak koşuluyla...

S.T. Behçet Necatigil, Orhan Veli Kanık, Nazım Hikmet, Bülent Ecevit, Yahya Kemal'den şiir çevirileriniz var. Yaptığınız çevirilerle Türk şairlerin Avrupa'da tanınmasına çok büyük katkınız oldu. Bu anlamda, kişisel merakımdan sormak istiyorum: Şair olmanızın sizce şiir çevirilerinize etkisi nedir?

Y.P. Bu sorunuzun yanıtını "Çevirinin Estetiği"nde geniş biçimde vermediğim çalışıyorum. Çevirinin, örneğin şiir çevirisinin, sonucu hedef dilde şiir olmalıdır. Bu sürecin işleminde şair olmanın yararını örneğin Orhan Veli'nin, Melih Cevdet'in yaptıkları çevirilerde açıkça ve gönencele görüyoruz.

S.T. Rilke gibi büyük bir şairin şiirlerini Almandan Türkçe 'ye çevirmek nasıl bir süreçti? Çeviri sürecinde ne gibi kararlar aldınız ve yöntemler izlediniz?

Y.P. Rainer Maria Rilke'nin, kendi eliyle yayına hazırladığı bütün şiir kitaplarını on yıllık bir çalışma sonucu Türkçe 'ye çevirdim ve Cem Yayınları bunları yayınladı. Önceki yanımda dediğim gibi, Rilke'nin, dil, deyiş, imge ve yapı özelliklerini kollamaya çalıştım. On iki kitabın her birine yazdığım ön-sözlerde ve yine "Çevirinin Estetiği"nde çeviri sürecinin oluşturduğu yöntemi geniş olarak yazmaya çalıştım.

ABSTRACT IN ENGLISH

Interview with Yüksel Pazarkaya, the migra(nt)tion novelist

Dr Seda Taş conducted this interview with Yüksel Pazarkaya who was an invited speaker at the 5th Migration Conference held from 23 to 26 August 2017 at Harokopio University, Athens, Greece. (See. www.migrationcenter.org).

Keywords: Yüksel Pazarkaya; migration; literature; translation.